

КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР НАУКИ (за С.Б.Кримським)

З 2003 по 2007 роки Сергій Борисович Кримський працював професором кафедри філософії Національного авіаційного університету, де вів роботу з аспірантами, виступав із прекрасними доповідями на Міжнародних наукових конференціях, які проводила наша кафедра, дарував радість спілкування викладачам і аспірантам нашої кафедри.

Найбільшою мірою наукова робота кафедри стосувалася трансформацій науки і вищої освіти в умовах інформатизації суспільства, її місця в культурі, процесів адаптації університету до нових викликів і запитів науки і культури. Сергій Борисович брав найактивнішу участь в обговоренні цих проблем, надавав поради стосовно їхнього філософського осмислення. Цими проблемами він займався впродовж усього свого життя, починаючи зі студентських років, і чи не вперше у вітчизняній філософії розглядав науку і наукову діяльність у контексті культурних трансформацій.

Починаючи з виходу в 1974 році його докторської монографії «Наукове знання і принципи його трансформації», в якій філософ обґрунтував культурний контекст наукового пізнання, він прагнув показати, що наука, не перестаючи служити Істині, має також етичне й естетичне забарвлення. Отже, тріада «Істина – Добро – Краса» слугувала в його невтомних пошуках основою гармонізації науки з іншими феноменами культури. Зокрема, даний лейтмотив пронизує іншу працю С.Б.Кримського, написану у співавторстві з П.Ф.Йолоном і Б.О.Парахонським, яка має красномовну назву – «Рациональность в науке и культуре». В ній говориться про понятійний апарат відповідної історичної і культурної епохи, тобто про історичний тип раціональності загалом. Автори зазначають, що «осмислення раціональності з позицій загальнокультурних і історичних дозволяє вийти за межі уявлення раціональності як внутрінаукової технології мислення й вивчати її одночасно так само, як систему культурного рангу» [1, с.86]. Сама раціональність

оцінюється дослідниками з позицій її відповідності культурним ідеалам тієї чи іншої епохи.

За переконанням С.Б.Кримського, культура оптимізує людиновимірний світ, який є альтернативою усякій механістичності, бо він є структурованим за модусами творчості і свободи. «Проте, будучи формою саморозвитку людини, культура функціонує на шляхах опредмечення її сутнісних сил, в тому числі і її пізнавальних здібностей. У цьому сенсі наука входить у склад культури» [Там само, с.160], – пише філософ. Саме культурний бік функціонування науки хвилює його найбільшою мірою, оскільки для нього наука, як і інші феномени культури, визначають духовний розвиток особистості.

Він невтомно працював над створенням адекватного сучасній епосі образу науки, залучаючи для цього багатий філософський категоріальний апарат і універсалії культури. Зокрема, у праці «Фактор культури у світі науки» дослідник розглянув світоглядний аспект функціонування і розвитку науки в контексті культури. Сергій Борисович зазначав, що світогляд як вищий рівень систематизації знання й усвідомлення його ціннісних передумов є істотним соціокультурним чинником «повернення» людського світу, що відчужується на рівні теоретичного знання силою наукових абстракцій. На багатому матеріалі з історії науки він показав визначені ним культурно-історичні передумови генези природознавства, серед яких саме світоглядні домінанти відігравали чи не вирішальну роль.

У другій половині ХХ століття, й особливо у 80—90-ті роки, логіко-методологічний аналіз наукового знання все частіше набуває соціально-філософської орієнтації, коли наука розглядається як елемент більш широкої сфери – поля людської культури, за рахунок чого відбувається розширення предметного поля когнітивної діяльності. Така інтенція передбачає, з одного боку, виявлення місця науки в цілісному спектрі духовно-практичного освоєння людиною світу, а з іншого – визначення її впливу на формування й зміну світоглядних орієнтирів суспільної свідомості. Це дозволяє розкрити

внутрішньо притаманну когнітивним процесам загалом, науці зокрема, соціальну та культурно-історичну детермінацію, виявити гуманістичний сенс образу наукового знання, який більшою мірою корелює із сучасним постнекласичним підходом до оцінки науки. С.Б.Кримський глибоко дослідив роль та місце філософії у формуванні світогляду, духовної культури та ціннісних критеріїв суспільного буття, в тому числі й буття науки як складової частини культури. Знаряддям його дослідження стало осмислення трансформації методологічної свідомості сучасної науки. Саме так він і назвав одну із своїх праць.

Не стояв С.Б.Кримський осторонь і такого нового для ХХІ століття явища в науці, як широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій і його соціально-культурних наслідків. Досліджуючи проблему проектування і трансформації соціальних стратегій на рубежі тисячоліть, він обґрунтував думку, що саме сучасний проект виступає систематичною формою організації діяльності у взаємозв'язку її теоретичних і практичних аспектів. На його переконання, «розкриття у сучасній практиці синтетичної природи проектування та феномену проекту, розширення сфер інженерно-конструкторської і комп'ютерно-програмної раціональності привело до універсалізації проектного підходу» [2, с.195]. Він вважав, що у такий спосіб проект охоплює не лише науку і суспільний прогрес, але й, на жаль, антигуманні соціальні явища, створені на основі комп'ютерних технологій, коли душа людини замінюється інформаційною програмою, а фантазія і мрія – проектною свідомістю. Можливість вирішення нових соціальних проблем, породжених інформаційною революцією, Сергій Борисович пов'язує з виробленням колективної планетної свідомості, на підставі якої виникне діалог у масштабі планети на кооперативній основі.

Соціально-культурним сенсом наповнене і розуміння ним феномену мудрості як органічної єдності розумного, морального та практичного компонентів. В ході однієї з лекцій для аспірантів, які С.Б.Кримський читав у Центрі гуманітарної освіти Національної академії наук України і які я

відвідувала у 2002-2003 роках, він акцентував увагу слухачів на життєво-практичному боці знання, яким володіє людина. За його визначенням, мудрість – це розум, настояний на совісті, а тому для досягнення мудрості недостатньо володіти істиною, а треба «жити в істині». Саме за цим принципом, на моє глибоке переконання, жив і сам Сергій Борисович Кримський.

Література.

1. Йолон П.Ф., Крымский С.Б., Парохонский Б.А. Рациональность в науке и культуре. – К.: Наукова думка, 1989. – 288 с.
2. Крымский С.Б. Проектирование и трансформация социальных стратегий на рубеже тысячелетий // Сергей Крымский: Мудрецы всегда в меньшинстве. (Статьи разных лет). – К.: Издательский дом Дмитрия Бураго, 2012. – С.182-220.